The Field Survey of Skomantai Hillfort and the Settlement at its Foot

In 2011, a magnetometer survey was conducted in an 804 m^2 area in the enclosure of Skomantai hillfort in those places where boreholes had been drilled and test pit 1 excavated in 2010 (Fig. 1). The recorded magnetic field measurements showed the huge destruction of the hillfort and settlement layers and rows of postholes reminiscent of the remains of defensive structures or buildings.

A magnetometer survey was also conducted on part of the hill of the settlement at the SE foot, over which hill the Pėžaičiai–Skomantai Road ran until 1952. Magnetograms were recorded from a 165 m^2 area. They show not only possible present-day destruction, but also anomalies, which could be connected with archaeological structures (piles of stones). Test pit 1 (2 x 1 m) was excavated in the SE settlement. The cultural layer in it was 55 cm thick. Pottery with grainy, rough, and smooth surfaces as well as hand thrown pottery characteristic of villages were found in it. In 2011, the surveys showed that a settlement, the initial stage of which should be connected with the 1st century BC (the bottom of the cultural layer having been radiocarbon dated to 50 BC – 130 AD cal (Vs–2147)), was found at the hillfort's SE foot. The settlement could have existed until the 12th–13th century.

In 2011, boreholes were drilled in the hillfort's E scarp since due to natural factors and anthropogenic activity, the cultural layer from the E bank has and is gradually slipping towards the hill's foot, covering the former settlement's cultural layer. In analysing the boreholes five different cultural layer horizons were distinguished.

Linas Girlevičius

Alytaus piliakalnio papėdės gyvenvietė

2011 m. liepos–rugpjūčio mėnesiais atlikti žvalgomieji tyrimai Alytuje, Piliakalnio gatvėje. Saugomų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų – Alytaus piliakalnio su gyvenviete (UK 22599) teritorijoje ir aplinkoje, senkapio (UK 16245) aplinkoje, Alytaus geležinkelio tilto liekanų (UK 33316) teritorijoje ir aplinkoje planuojama rekonstruoti Piliakalnio gatvę, prie jos esančią automobilių stovėjimo aikštelę, įrengti lankytojų rekreacijai skirtas aikšteles. Anksčiau archeologiniai tyrimai Alytaus piliakalnio V, PV papėdėse nebuvo atliekami, todėl rekonstruojamos automobilių aikštelės vietoje ir įrengiamų rekreacijos aikštelių vietose buvo nuspręsta atlikti didesnės apimties žvalgomuosius tyrimus, patikrinant spėjimą, kad piliakalnio P, PV papėdėje galėjusi būti gyvenvietė. Vietose, kur statybinių darbų metu numatyta atlikti didesnės apimties žemės darbus, ištirtos 5x2 m dydžio 7 perkasos, iškasti 4 įvairaus dydžio šurfai, taip pat padaryti 7 gręžiniai vamzdiniu 4 cm skersmens ir 1 m ilgio grąžtu.

Piliakalnis (Vienuolyno Kalnas) įrengtas Nemuno dešiniojo kranto kyšulyje, jo santakoje su Alytupiu. Piliakalnis datuojamas I tūkst. viduriu – XIV a. Jame stovėjo Alytaus pilis, kurios apylinkes 1377 ir 1382 m. niokojo kryžiuočiai. Alytaus pilis minima 1384 ir 1387 m. XX a. piliakalnis buvo ariamas, pylimas apardytas apkasų. 2002 m. piliakalnis sutvarkytas: padaryti takai, laiptai, nukirsti želdiniai, iškelta PV papėdėje buvusi sodyba, pastatytas informacinis stendas (*LPA*, Vilnius, 2005, t. I, p. 32–33). Dabar pro senkapį, pilia-

1 pav. Archeologinio sluoksnio viršus po XX–XXI a. ir sąnašiniu sluoksniais perkasoje 1 iš PR. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 1. The top of the archaeological layer under the 20th–21st-century and alluvial layers in trench 1, as seen from the SE.

kalnio V ir PV dalis eina žvyruota gruntinė Piliakalnio gatvės dalis. Tyrinėta teritorija buvo bent dalinai gyvenama XX a. Dabar čia yra išlikusi tik viena sodyba.

Alytaus piliakalnis nuosekliai nėra tyrinėtas. 1985 m. atlikti žvalgomojo pobūdžio tyrinėjimai jo papėdės gyvenvietėje, esančioje į R nuo piliakalnio, 1 ha dydžio plote. 1985 m. tyrinėta gyvenvietės ŠV dalis, esanti prie gynybinio griovio, skiriančio piliakalnį nuo gyvenvietės. Ištirtas 160 m^2 plotas, tirtas 20–60 cm storio juodos riebios žemės kultūrinis sluoksnis. Sluoksnyje rasta sudegusių medinių pastatų liekanų (sienų, stulpaviečių), akmenimis apkrautų židinių, lipdytos (grublėtosios ir lygiu paviršiumi) ir žiestos keramikos fragmentų, verpstukų ir jų fragmentų, metalinių dirbinių. Pagal radinius (lankinę laiptelinę segę, pentiną su spygliu, žiestą keramiką) tirtosios gyvenvietės dalies kultūrinis sluoksnis datuotas VII–XII a. (*ATL 1984 ir 1985 metais,*

2 pav. Žvalgomoji perkasa 1 visiškai ją ištyrus iš R. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 2. Trial trench 1 after its complete excavation, as seen from the E.

Vilnius, 1986, p. 35–37). 1986 m. piliakalnio gyvenvietės tyrimai pratęsti. Ištirtas 80 m² plotas gyvenvietės V–ŠV dalyje. Kultūrinio sluoksnio storis siekė nuo 20 iki 40 cm. Nustatytas 1985 m. tirtoje gyvenvietės dalyje aptikto pastato sienos ilgis (10,5 m), aptikta stulpavie-čių, ūkinių duobių. Viena ūkinė duobė buvo 3,3x2,3 m dydžio, įgilinta iki 1 m. Joje aptikta daug gyvulių kaulų ir buitinės keramikos fragmentų. Buitinė keramika lipdyta (grublė-tu ir lygiu paviršiumi) ir žiesta. Surasta verps-tukų, molio tinko gabalų. Gyvenvietės inven-torius datuotas VII–XII a. (*ATL 1986 ir 1987 metais,* Vilnius, 1988, p. 38–39). 1984 m. indi-vidualių gyvenamųjų namų statybai skirtuose sklypuose aptikta žmonių kaulų. Nustatyta, kad toje vietoje, maždaug 500 m į ŠV nuo pi-liakalnio, yra senkapis. 1984–1985 m. ištirtas 1347 m² šio laidojimo paminklo plotas, aptikti 665 kapai (iš jų 11 dvigubų, po vieną trigubą ir šešiagubą). Kapai datuoti XIV–XVII a. Aptik-ta daug kaulų iš suardytų XIV–XV a. datuoja-mų kapų. Jie suardyti laidojant mirusiuosius XVI–XVII a. Gana didelė dalis kapų buvo su įkapėmis, tarp kurių daug monetų. Tai padėjo gerai datuoti ne tik kapus, bet ir patikslinti kitų kapuose rastų dirbinių chronologiją (*ATL 1984 ir 1985 metais,* Vilnius, 1986, p. 99–102). 1986 m. Alytaus kapinynas visiškai ištirtas. Iš-tirtas dar 1161 m² plotas (iš viso 2998 m²), ap-tikti 487 kapai (iš viso jų rasta 1152) (*ATL 1986 ir 1987 metais,* Vilnius, 1988, p. 158–160).

2011 m. liepos–rugpjūčio mėnesiais vy-kusių žvalgomųjų tyrimų metu nustatyta, kad archeologiškai vertingi kultūrinio sluoksnio horizontai slūgso teritorijoje, esančioje į P nuo Alytaus piliakalnio. Jie fiksuoti žvalgo-mosiose perkasose 1, 2 (1–3 pav.) ir 7, galbūt gręžiniuose 1, 2 ir 7. Ankstyviausiame kultūri-nio sluoksnio horizonte tyrimų metu aptikti

3 pav. Žvalgomoji perkasa 2 tyrimų metu. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 3. Trial trench 2 during the excavation.

archeologiniai radiniai (titnago gaminiai) da-tuoti I a. pr. Kr. – I a. po Kr. Taip pat surasta radinių, datuojamų I–II a. – tai brūkšniuoto-sios keramikos ir juodos keramikos lygiu pa-viršiumi fragmentai. Intensyviausias kultūri-nio sluoksnio horizontas preliminariai datuo-jamas III–VII a., jame surasta grublėtosios ke-ramikos fragmentų (4 pav.), lipdytos keramikos lygiu paviršiumi fragmentų, V–VI a. riba datuojamas verpstukas (5 pav.). Papėdės gy-venvietės dalyje surasta ir medinių konstruk-cijų liekanų, perdegusių akmenų (suardytų ži-dinių). Minimo laikotarpio sluoksnyje yra daug degėsių – tikriausiai gyvenvietė buvo su-deginta. Spėjama, kad gyvenvietės degėsių ap-tikta ir kitapus Alytupio tirtoje žvalgomojoje perkasoje 4. Viršutinėje kultūrinio sluoksnio,

0 5 cm

4 pav. Žvalgomojoje perkasoje 1 aptikti keraminių indų grublėtu paviršiumi fragmentai. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 4. Fragments of pottery vessels with rough surfaces that were found in trial trench 1.

kuris kai kur slūgso po storais (iki 1 m storio) sąnašiniais smėlio sluoksniais, dalyje surasta XIII–XIV a. datuota žiestos ar apžiestos keramikos šukė. Pažymėtina, kad kultūrinis sluoksnis yra išplitęs ir už saugomos Alytaus piliakalnio su gyvenviete teritorijos ribų. Vietoje, kur ketinama įrengti rekreacijai skirtą aikštelę, kultūrinis sluoksnis yra ardomas žmonių veiklos ir erozijos. Jį reikia apsaugoti arba ardomas vietas visiškai ištirti. Numatomus statybinius darbus reikia planuoti taip, kad jie minimaliai pakenktų kultūriniam sluoksniui. Teritorijos, kurioje aptiktas vertingas kultūrinis sluoksnis, tikslios ribos dar nėra nustatytos.

0 3 cm

5 pav. Žvalgomojoje perkasoje 1 juodos žemės sluoksnio paviršiuje surastas verpstukas (V–VI a. riba). L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 5. A spindle whorl (turn of the 6th century) on top of a layer of black earth in trial trench 1.

Kitose tirtose vietose archeologiškai vertingų kultūrinio sluoksnio horizontų nerasta, didelėje teritorijoje fiksuoti erozijos suformuoti ar Nemuno upės suplauti sluoksniai, kuriuose aptinkama ir XIX a. pabaigos – XX a. datuojamų geležinių radinių. Kultūrinio sluoksnio neaptikta ir dalyje Alytaus piliakalnio su gyvenviete teritorijos (perkasos 5, šurfo 4, gręžinių 3, 4, 5, 6 vietose).

Archeologinių tyrimų metu aptikti radiniai perduoti AKM.

The Settlement at the Foot of Alytus Hillfort

In the summer of 2011, a field evaluation was conducted in Piliakalnio Street in Alytus where there are plans to create a recreational area near the remains of Alytus hillfort and the railway bridge. The hillfort has not been excavated, but in the late 20th century the settlement at its E foot, which is separated

from the hillfort by a ditch has been excavated. Its cultural layer dates to the 7th–12th centuries. The 2011 excavation determined that a settlement was also at the foot of the hillfort in the Nemunas valley (Figs. 1–3). It is being destroyed by human economic activities. In some parts the settlement's cultural layer is under 1 m thick alluvial layers. Finds (flint artefacts) dating to the 1st century BC – 1st century AD have been found in the earliest cultural layer horizon. Finds dating to the 1st–2nd centuries, i.e. sherds of brushed pottery and blackware with smooth surfaces have also been found. The most find-rich cultural layer horizon has been preliminarily dated to the 3rd–7th centuries. Fragments of pottery with rough surfaces (Fig. 4), fragments of hand built pottery with smooth surfaces, and a spindle whorl dating to the turn of the 6th century (Fig. 5) have been found in it. The remains of wooden constructions and burnt stones (destroyed hearths) have been found in the settlement at the hillfort's foot. As the layer from this period contains a large quantity of charcoal, the settlement was probably burnt down.

Mindaugas Mačiulis,
Algis Kuzmickas

Jurgaičių piliakalnis ir papėdės gyvenvietė

Jurgaičių (Domantų) piliakalnis, dažniau žinomas Kryžių kalno vardu (Šiaulių r., Meškuičių sen.), yra 12 km į Š nuo Šiaulių, 6 km į PV nuo Meškuičių, Kulpės kairiajame krante. Jis įrengtas atskiroje kalvoje Kulpės kairiajame krante. Aikštelė ovali, orientuota R–V kryptimi, 17 m ilgio, 25 m pločio. Jos R gale supiltas 13 m ilgio, 2,5 m aukščio, 14 m pločio pylimas, kurio išorinis 7 m aukščio šlaitas leidžiasi į papėdėje esantį 10 m pločio, 0,5 m gylio griovį, už kurio supiltas 19 m pločio, 2 m aukščio iš išorės pylimas. Aikštelės V gale supiltas 17 m ilgio, 3 m aukščio, 15 m pločio pylimas. Šlaitai statūs, 6–8 m aukščio. Visas piliakalnis bei jo pašlaitės yra apstatytos kryžiais, iš kurių į kilnojamųjų kultūros vertybių registrą įtraukti 53.

Iš istorinių šaltinių žinoma, jog Kryžių kalne pirmieji kryžiai pradėti statyti po 1863 m. sukilimo. Tarybiniu laikotarpiu kryžiai piliakalnyje griauti bent 4 kartus: 1961, 1973, 1974, 1976 m. Piliakalnis žinomas nuo XIX a. 1990–1991 m. jo R papėdėje esančią gyvenvietę kasinėjo Jonas Stankus (*ATL 1990 ir 1991 metais*, Vilnius, 1992, t. 1, p. 55–56). 1993 m. į Š nuo piliakalnio esančią papėdės gyvenvietę tyrinėjo Birutė Salatkienė (*ATL 1992 ir 1993 metais*, Vilnius, 1994, p. 59–64). Tyrimai pratęsti 1999 m. piliakalnio ŠR šlaite (Salatkienė B. Jurgaičių piliakalnio archeologiniai tyrinėjimai, *Kryžių kalno istorinė raida ir jo išlikimo problemos*, Šiauliai, 2000, p. 16–40). 1990–1991, 1993, 1999 m. vykdytų tyrimų metu visose piliakalnio papėdėse (išskyrus P) buvo ištirtas bendras 646 m² plotas, aptiktas nuo 20 cm iki 1 m storio fragmentiškai išlikęs kultūrinis sluoksnis, intensyviausias R–Š papėdėse, identifikuotos 5 pastatų vietos, 11 židinių (R papėdėje – 9, V – 2), rastas kalkakmeniu grįstas takas. Tyrimų metu surinkti 673 radiniai, tarp jų po vieną arbaleto strelės antgalį, ietigalį, 516 molio tinko gabaliukų. Gyvenvietės V dalyje rasta 51 grublėtos keramikos šukė bei 14 žiestos keramikos šukių. Kultūrinis sluoksnis datuojamas I tūkst. – XIV a.